

Dkt. Jeffrey Hudon, Akiolojia ya Kibiblia, Kipindi cha 15, Akiolojia na Kuibuka kwa Utawala wa Kifalme wa Israeli, Sauli.

© 2024 Jeffrey Hudon na Ted Hildebrandt

Huu ni Dkt. Jeffrey Hudon katika mafundisho yake kuhusu Akiolojia ya Kibiblia. Huu ni kipindi cha 15, Akiolojia na Kuibuka kwa Ufalme wa Israeli, Sauli.

Tunaanza majadiliano yetu kuhusu Akiolojia na Kuibuka kwa Ufalme wa Israeli kwa slaidi zingine chache kuhusu Wafilisti au Watu wa Baharini.

Na tena, Wafilisti, kwa kadiri tunavyojua, pia kwa njia ya nchi kavu lakini kwa hakika kwa njia ya bahari, walivamia miji ya pwani ya Kanaani mwishoni mwa Enzi ya Shaba ya Mwishoni na kuanzisha miji mikuu mitano au vitovu kama vile polisi ya Ugiriki ambayo ilikuwa imeungana kwa kiasi kidogo na hii ilikuwa Ekroni, Gathi, Ashdodi, Ashkeloni, na Gaza. Na hivyo, waliendelea kutaka kusonga kuelekea mashariki ili kupata ardhi ya kupanda mazao, huku Waisraeli waliokuwa juu katika nchi ya vilima walitaka kusonga kuelekea magharibi ili kupata maeneo hayo hayo ya ardhi katika Shefela au vilima. Na hivyo, una mgogoro huu tena kati ya makabila kumi na mawili ya Israeli, hasa Yuda na Wafilisti.

Tutapitia tovuti kwa tovuti na kuzungumzia kuhusu maeneo ya Wafilisti na maeneo makubwa ya Wafilisti, lakini hapa kuna taswira ya msanii ya soko la Wafilisti huko Ashkeloni, labda mojawapo ya miji ya Wafilisti iliyochimbwa kwa wingi zaidi, na tena, baadhi ya vyombo vya udongo vya Wafilisti. Kwa hivyo, wazo kutoka, kwa muda mrefu, wanaakiolojia pamoja na Wafilisti ni kwamba una vitovu vya Wakanaani, miji mikubwa ya Wakanaani, ikiharibiwa mwishoni mwa Kipindi cha Shaba cha Mwishoni, karibu 1200, na kisha ikaliwe tena na Watu wa Baharini, watu kutoka Aegean, wenye utamaduni tofauti kabisa wa kimwili. Na watu hawa walijumuisha kundi linaloitwa Wafilisti.

La kwanza, bila shaka, ni Ekroni. Tayari tumeona mchoro wa msanii wa hekalu kubwa lililogunduliwa huko Tel Miqne. Hawa ni wakurugenzi wa mradi, Seymour Gittin na marehemu Trudy Dotan kutoka Chuo Kikuu cha Hebrew.

Huu ulikuwa ni maandishi makubwa yaliyopatikana karibu na mwisho wa uchimbaji na kubainisha eneo hilo. Yanataja Ekroni na pia Akishi, jina Akishi, ambalo bila shaka linajulikana katika muktadha wa awali katika Biblia. Ekroni, Tel Miqne, pia ulikuwa mji mkubwa sana.

Ulikuwa na jiji la juu, lakini kisha, katika karne ya 7, lilipanuka na kuwa mojawapo ya wazalishaji wakubwa wa mafuta ya zeituni katika Mashariki ya Kati, labda kubwa

zaidi kadiri tunavyojua. Gath tumeona mara kadhaa, na tena mkusanyiko mwingine wa vyombo vya udongo vya Wafilisti vya karne ya 9 vilichimbwa. Na, bila shaka, madhabahu na picha za eneo la Gath au Tel es-Safi.

Na huyo ndiye mchimbaji pale aliyeshikilia kifusi, akitaja jina la Goliathi. Huyo ni Aaron Mayer wa Chuo Kikuu cha Bar-Ilan. Na Ashdod, na tena, hiki ni kituo cha utawala cha Ashuru nje ya kuta za Ashdod ambacho kimegunduliwa hivi karibuni.

Mungu wa kike maarufu sana aitwaye Ashdodi aliyetengenezwa, bila shaka, alipatikana huko Ashdodi, mchimbaji Moshe Dothan. Na picha ya uchimbaji ulivyofanywa miaka ya 1960. Ashdodi, kwa njia, pia ni mji wa pwani ya bahari, lakini sio moja kwa moja kwenye pwani ya bahari.

Kuna maili chache, maili chache, zinazotenganisha eneo hilo na pwani. Kwa hivyo, pia kulikuwa na bandari inayoitwa Ashdod-Yam ambayo ilitumika zamani. Na Ashkeloni, tena, ulikuwa mji muhimu sana wa Wafilisti kwenye pwani.

Na unaweza kuona hapa handaki la Enzi ya Shaba ya Kati na mstari wa kuta, aina ya njia yenye umbo la upinde wa kuta hizo. Na kuchimbwa hapa, handaki na ukuta wa Glossean hapa, na Lango la Shaba ya Kati, ambalo limerejeshwa. Kwa hivyo, uvumbuzi mwingi wa kuvutia kutoka Ashkelon, uchimbaji mkubwa sana, uliofadhiliwa vizuri, na tena ukiongozwa na Larry Stager upande wa kushoto na kufuatiwa na Dan Master.

Na hilo lilikoma kufanya kazi hapa miaka michache iliyopita. Tena, Gaza, mji mwingine wa pwani, haujachimbwa vizuri sana kwa sababu umejengwa hadi leo. Kwa hivyo, zaidi kidogo kuhusu Wafilisti.

Walianshiza majimbo hayo matano ya miji au mfululizo wa polis, au chochote kile ambacho ni wingi wa polis, kinachotawaliwa na si mfalme, bali bwana, au kwa Kiebrania, Saron. Saron lilikuwa neno, labda neno la Aegean, ambalo lilitafsiriwa kwa Kiebrania. Wafilisti walikuwa wameendelea sana katika madini na walikuwa na ukiritimba mwanzoni kwenye chuma, kwa hivyo majeshi yote ya Wafilisti yalikuwa na mikuki ya chuma, panga za chuma, na silaha za chuma, ilhali Waisraeli na maadui wengine walilazimika kushughulika na shaba.

Kwa hivyo, hili ni muhimu sana, na kama mkulima Mwisraeli alikuwa na jembe la chuma, kama kitabu cha 1 Samweli kinavyotaja, ilibidi ashuke na kunoa jembe hilo au kulitengeneza na mfua chuma Mfilisti kwa sababu Waisraeli hawakuwa na teknolojia hiyo. Wakiwa wameendelezwa sana katika lugha ya Kifilisti, au samahani, katika utamaduni wa vitu, usanifu majengo, na ufinyanzi, Wafilisti walikuwa sawa na utamaduni wa Paris na New York wakati wa kipindi cha waamuzi. Hatutumii neno hili tena, lakini neno kwa Kiingereza, Kiingereza cha zamani, Mfilisti, lilikuwa na maana ya wasio na utamaduni au wasio na adabu, lakini kwa kweli walikuwa kinyume chake.

Waisraeli walikuwa watu wa milimani, watu wasio na utamaduni. Wafilisti walikuwa watu wa kitamaduni na jamii ya juu zaidi, watu wa aina ya watu wa hali ya juu. Na kwa hivyo, unafikiri unajiweka katika nafasi ya Samsoni au mtu anayeishi katika vijiji hivyo vya mashambani, vya mashambani, vya milimani na ukiangalia chini kwenye taa za Timna au Ekroni au Gathi na kuona mahekalu ya ajabu, usanifu majengo na maisha ya usiku yakiendelea huko, unavutiwa na hilo.

Na hivyo ndivyo wazo kwamba hilo linatolewa na utamaduni wa nyenzo na vitu vya kale ambavyo tumechimba katika maeneo ya Wafilisti. Vimeendelea sana. Vyombo vya udongo vya Wafilisti vilipitia hatua mbalimbali.

Hili ni jambo la kuchekesha kidogo ambalo nimelitoa mtandaoni. Lakini huyo ni Waziri Mkuu Benjamin Netanyahu akitoa hotuba kuhusu vyombo vya udongo vya Wafilisti. Sio kweli.

Lakini hata hivyo, hatua ya kwanza ilikuwa vyombo vya udongo vyenye monochrome, ambavyo ni sawa na vyombo vya udongo vya Mycenaean kutoka Aegean. Kisha bichrome ikaharibiwa. Na kisha, hatimaye, vyombo vya marehemu vya Wafilisti vilipambwa.

Hiyo ni aina ya hatua ya maendeleo ya vyombo vya udongo vya Wafilisti katika karne nyingi. Na unaweza kuona mifano hapa, mtungi wa bia, na aina zingine. Tena, vinatumika kwa madhumuni sawa, mtungi wa stirrup na kreta na kadhalika.

Zinatumika kama vyombo vya udongo kwa watu wengine, wakiwemo Waisraeli, lakini ni tofauti sana katika umbo, utengenezaji, ujenzi halisi wa vyombo vya udongo, na bila shaka, umaliziaji.

Sawa, sasa tunawageukia Waisraeli na kurudi kwenye eneo tulilotembelea hapo awali, Ispit sarda. Tofauti iliyoje.

Hii ni ile nyumba ya vyumba vinne na kifusi kile kilichopatikana hapo. Makabila ya Israeli yalikuwa yameungana kidogo tu. Hayakuwa yameungana.

Utamaduni wa mali za kienyeji, tena, ni wa vitendo sana na kwa matumizi yao tu, si kwa uzuri wao au mwonekano wao wa kisanii hata kidogo. Kuna picha chache za Shilo tena; bila shaka, hapa ndipo Samweli alipokulia chini ya Eli, kuhani. Na tena, Scott, siwezi kukumbuka jina lake; ana uhusiano na ABR, Stripling.

Scott Stripling anachimba eneo la Shilo na anadai kupata eneo ambalo maskani ilijengwa, hema la kukutania. Kwa hivyo, simulizi la Sanduku, tena, kifungu katika 1 Samweli kuhusu Sanduku kutekwa na Wafilisti na kisha kurudishwa kupitia Bonde la

Soreki. Na, hatimaye iliishia nyumbani kwa Abinadabu huko Kiryat Yarim kabla ya Daudi kulileta Yerusalemu.

Inaunda simulizi la kuvutia la, kimsingi simulizi la kitheolojia la jinsi Mungu asivyofungwa kwenye sanduku. Tunaelekea, kama Waisraeli walivyofanya, sawa, Sanduku liko pamoja nasi. Mungu yuko pamoja nasi. Huwezi kufanya hivyo.

Walijifunza kwamba kwa njia ngumu walipoangamizwa. Jeshi liliangamizwa na Wafilisti. Kwa kweli, Shilo yenyewe, kama uchimbaji ulivyoonyesha, iliangamizwa wakati huo.

Kwa hivyo, Wafilisti walikuja moja kwa moja kwenye nchi ya vilima na kuiharibu Shilo yenyewe. Sasa, wakati huu, kwa namna fulani katika kipindi cha mpito kati ya kipindi cha waamuzi au viongozi hawa wenye haiba, mmoja wao akiwa Samweli, na, na, akiwa na mfalme, Israeli ilikuwa ikiyumbayumba, makabila yakiyumba, yakisema, labda tunahitaji mfalme. Na hili ni andiko muhimu, andiko muhimu sana, kwa sababu linatupa wazo la maana ya ufalme wakati huo katika Mashariki ya Karibu ya kale.

Hebu tusome maneno haya. Kwa kuzingatia haya, tunaweza kujifunza akiolojia ya ufalme.

Samweli aliwaambia watu waliokuwa wakimwomba mfalme maneno yote ya Bwana. Akasema, “Je, ni nini?” Hivi ndivyo mfalme, mfalme atakayewatawala, atakavyodai kama haki yake. Atawachukua wana wenu na kuwafanya watumike pamoja na magari yake ya vita na farasi wake, nao watakimbia mbele ya magari yake ya vita. Baadhi atawaweka kuwa makamanda wa maelfu na makamanda wa hamsini, wengine kulima ardhi yake na kuvuna mavuno yake, na wengine kutengeneza silaha za vita na vifaa vya magari yake ya vita.

Atawachukua binti zenu kuwa watengenezaji wa manukato, wapishi, na waokaji. Atawachukua mashamba yenu bora, mizabibu na mizeituni, na kuwapa watumishi wake; atawachukua sehemu ya kumi ya nafaka yenu na mavuno yenu, na kuwapa maafisa wake na watumishi wake.

Atawachukua watumishi wenu wa kiume na wa kike, na ng'ombe wenu walio bora na punda wenu, kwa matumizi yake mwenyewe. Atawachukua sehemu ya kumi ya makundi yenu, nanyi mtakuwa watumwa wake. Siku hiyo mtalia kwa ajili ya mfalme mliyemchagua, lakini Bwana hatawajibu siku hiyo.

Lakini watu walikataa kumsikiliza Samweli. Hapana, walisema, tunataka mfalme juu yetu. Ndipo tutakapokuwa kama mataifa mengine yote, tukiwa na mfalme wa kutuongoza na kutoka mbele yetu kupigana vita vyetu.

Samweli aliposikia yote hayo, watu waliyokuwa wamesema, aliyarudia mbele za Bwana. Bwana akajibu, wasikilize na uwape mfalme. Na mfalme huyo, bila shaka, alikuwa Sauli, Mbenyamini.

Sauli, kwa kila mwonekano wa nje, alionekana kama mfalme. Alikuwa mrembo na mrefu na shujaa hodari. Akawa mfalme.

Kuna masimulizi mawili ya hilo katika Agano la Kale. Alijenga mji wake mkuu katika eneo lililoitwa Gibeau au Givat Shaul, lililopewa jina lake. Kama tulivyosema hapo awali, inaaminika kuwa hapo ndipo Tel el-Ful, kaskazini mwa Yerusalemu, kwenye barabara inayoelekea Ramallah.

Tulitaja jumba la Mfalme Hussein ambalo halijakamilika hapa. Huu ni mchoro wa msanii wa jinsi jumba la Sauli lilivyoweza kuwa. Ni kona moja tu, mnara, na kuta zingine chache zimechimbwa, kwanza na Albright na kisha na Paul Lapp, kabla ya Hussein kuanza ujenzi.

Na tena, hasa kwa Albright, rekodi hazikufanywa vizuri. Mpangilio wa tabaka haukudhibitiwa. Kwa hivyo, ni vigumu kujua historia kamili ya tovuti hii haswa wakati mambo yalijengwa, na jinsi mambo yalivyopangwa.

Lakini picha nzuri hapa ya kona ya mnara wa Sauli huko Gibeau. Na sasa haya yote ni majengo yenye watu wengi, minara mirefu na kila kitu kingine baada ya miaka hiyo yote. Daudi na Goliathi.

Tena, kuna masomo mengi ya theolojia na imani hapa. Lakini hebu tuangalie data ya akiolojia inaweza kutuambia nini. Karibu wakati huu, wazo la mabingwa kutoka pande mbili za mzozo, majeshi mawili yakitoka na kushambuliana mtu kwa mtu, lilikuwa la kawaida katika Aegean.

Hili limeonyeshwa na wasomi na maandishi tofauti. Pia, Goliathi, kwa jina lake, hakuwa Mfilisti wa kabila au Aegean. Huenda alikuwa mamluki na labda wa eneo hilo.

Alitoka Gathi na pengine mababu zake walikuwa Gathi kabla ya Wafilisti kufika katika eneo hilo. Na pengine alikuwa mzao, pengine zaidi alikuwa mzao wa majitu yaliyotajwa katika Mwanzo na maandiko mengine, Wanefili au wana wa Anaki au Anaki na wengine. Huyu labda alikuwa mmoja wa wazao wao ambaye alikuwa mtu mkubwa sana.

Tumeona picha za Bonde la Ela hapo awali. Na kuna jingine pale lenye safu ya majeshi na mapigano haya ya kibinafsi yaliyotokea kati ya Daudi na Goliathi. Sasa, Daudi alipomtumikia Sauli baada ya kumuua Goliathi, Sauli aliona wivu, na Daudi

akaongoza na kupanga kundi la wafuasi, jeshi la Daudi, nao wakaenda nyikani mwa Yuda, katika maeneo ya mashariki mwa Yerusalemu na Bethlehemu na Hebroni.

Na mahali pazuri pa kujificha. Nao walijificha kutoka kwa Sauli kwa sababu Sauli alikuwa akiwafuatilia akitaka kumuua Daudi kwa wivu. Na hatimaye Daudi, bila shaka, alienda Gathi na kumtumikia mfalme wa Gathi, Akishi, na akapewa eneo la mji wa Daudi, ambalo nitafikiria baada ya dakika moja, nisamehe.

Na alitakiwa kuvamia makazi ya Waisraeli. Kwa kweli alikuwa akivamia makazi ya Waamaleki. Na hiyo ilikuwa sehemu kubwa ya kazi yake chini ya Wafilisti.

Sasa, mwishowe, yeye na watu wake walitakiwa kuandamana na Wafilisti kwenda kupigana na Waisraeli katika Bonde la Yezreeli. Na kwa bahati nzuri, hawakumwamini vya kutosha kufanya hivyo. Alikataliwa kushiriki katika uchumba huo, jambo lililosababisha kifo cha Sauli.

Na, bila shaka, hilo lilitokea kwenye Mlima Gilboa. Na hilo, tena, halikuwa chaguo la Mungu kwa ajili ya mfalme, bali chaguo la Israeli kwa ajili ya mfalme. Na mwanawe, Yonathani, aliuawa.

Na kwa kweli, Sauli alijiua. Na hiyo ilikuwa hasara kubwa na kubwa kwa Israeli, kushindwa na Wafilisti huko Gilboa. Na hiyo ilimaliza utawala wa Sauli.

Asante.

Huyu ni Dkt. Jeffrey Hudon katika mafundisho yake kuhusu Akiolojia ya Kibiblia. Huu ni kipindi cha 15, Akiolojia na Kuinuka kwa Ufalme wa Israeli, Sauli.